

Székelgyörgy:

A római egyház a magyar államiság bölcsőjénél

Szerzetesrendi gyökerek

A capuai állam területén nagy hírű volt, és 855–1112 közt erős görög kapcsolatokat tartott fenn a Monte Cassino kolostor, amit 994-ben újjáépítettek. A Monte Cassino-i apátság területén Valle Lucéban élt társaival együtt a bazilita Nilus, mint remete, a bencés apát engedélyével. De magával a bizánci állammal is élénk kapcsolatot tartott fenn Monte Cassino. A Benedek-rendi művészet egyik központját alkotó apátság 1000–1050 körül görög művészeket is alkalmazott. Volt idő, amikor a Szent Korona latin része zománcképeit Monte Cassino bencés kolostori ötvös művének tartották (bizánci iskolázottság, olasz jellegű latin feliratok okán). Monte Cassino főmonostora volt a Szent Benedek-rendnek és szellemi kisugárzása meghatározó volt a magyar kereszténységre. Közéleti tényező volt mégis a római Aventinus hegyén levő Szent Bonifác- és Elek-apátság, amelynek keretében bencés és bazilita szerzetesek együtt éltek 967 után, először görög apát vezetésével. Majd reformszerzetesek és dél-italiai görög remeték jöttek itt össze. Adalbert prágai püspök 988 után a római Szent Bonifác- és Elek-kolostorban tevékenykedett, 992-ben megfordult Magyarországon, ahol térített és Istvánt bérmálta. Mint térítő példakép és hazai kapcsolata alapján Adalbert lett az esztergomi egyház névadója. Pannonhalma bencés főapátsága még Géza fejedelem uralma végén keletkezett. Első szerzetesei a római Szent Bonifác- és Elek-kolostorból jöttek cseh-lengyel térítő útjuk után Géza hívására. István király 1001-ben kiváltásgolta a kolostort. Iskola kezdettől lehetett itt. Benne volt iskolásgyermek 1010 körül Mór, a későbbi pécsi püspök. Adalbert kísérő papja volt Asztrik, aki 999-től tartózkodott Magyarországon. Mint István pápához küldött követe, ő volt a koronahozó. Pécsváradi apát, majd kalocsai érsek lett.

II. Szilveszter egyénisége

II. Borrell barcelonai gróf közvetítette annak idején az Aurillac kolostorban kiművelt Gerbert scholasticust Hatto vichi (vique-i) püspökhöz, ahol (967–970) megismerkedhetett a sevillai és córdobai iskolákból átjutott arab matematika, asztronómia és más természettudományok, a zene eredményeivel, az arab számok használatával, talán Ripoll városában hosszabban tartózkodva. Gerbert mint reimsi scholasticus tanítványai sorában foglalkozhatott a leendő Jámbor Róbert királlyal. Az előremutató utat a francia egyházban Gerbert d'Aurillac példája mutatta, aki III. Ottó császársága kezdetén még reimsi érsek volt. A főpapi szék a francia király uralmi területéhez tartozott és a politikai, a szellemi hanyatlás megállításának kiindulópontjává lett. Gerbert már korábban (972 után), mint a székesegyházi iskola vezetője túlélt a Cassiodorus műveiben összegzett műveltségen, érdeklődött Boethius tudományos művei iránt, feltárta azokat tanítványainak. Az érveket meggyőzően felhozó retorikát ugyan Gerbert még fontosabbnak tekintette a bölcselhetet a logikánál, de a következő nemzedék számára megnyitotta a logika tanulmányozási lehetőségét, mert már arisztotelési kategóriákat, fogalomelemeket ismertetett meg növendékeivel.

Észak- és Közép-Itália uralkodója III. Ottó lett. A 980-ban született császár 983–1002 között uralkodott. Az ifjú király kitűnt nagy műveltségével, így a világ csodája melléknevet nyerte. Ebben szemmel látható szerepe volt a francia Gerbert d'Aurillacnak, a híres matematikusnak és természettudósnak, aki már II. Ottónak barátja, III. Ottónak pedig nevelője, a mór és a római műveltség alapos ismerője volt. A művelt francia főpap, Gerbert d'Aurillac a haza (patria) fogalmát hol szűkebb, hol tágabb értelemben használta, de nem saját hazáira (Auvergne, Aquitánia, az egész francia királyság). Alkalmazta viszont a patria szót II. és III. Ottó császárságára, akikhez hű volt, jöllehet a Capetingek franciaországi uralkodását pártolta. Mint reimsi érsek fordult 997-ben írt levelében III. Ottóhoz, mint mindig felséges császárhoz, bár méltatlan akkora császárhoz. Ez belefért az egymást fedő

általános politikai fogalmakba, amelyekben egymás mellett volt a tudatilag nem teljesen szétvált francia és német királyság. Ezért sugallta a francia Gerbert a császárnak, hogy dicsőségét a haza, a vallás, övéi üdvé és a közjó javára a legnagyobb veszélyeket is vállalva keresse. III. Ottó német-római császár, akinek bizonyos szerep jutott a magyar és a lengyel államalakulás formáinak kibontakozásában, anyja, Theopano révén *bizánci hatás* alá került. Ez kihathatott az udvari élet formáin túl az ifjú politikai eszményeire. 997-ben Gerbert d'Aurillac aligha véletlenül hangsúlyozta Ottó származására nézve görög voltát.

III. Ottó 998 februárjában újból Rómába sietett, elfoglalta a várost. XVI. Jánost elfogatta és megvakíttatta (1013-ban halt meg egy római kolostorban). A Crescentiustól hősiessen védett Angyalvárat bevették, a patríciust 998. április vége felé lefejezték. A császári áldozatok között még 12 Crescentius-párti szerepel, alighanem a város 12 körzetének vezetői.

Az események alatt készült el Gerbert d'Aurillac Libellus de rationali et ratione uti c. műve és a győzelem után előszava: „Miénk, miénk, miénk a római birodalom. Hatalmat ad a gabonában bővelkedő Itália, a katonát bőven termő Gallia és Germánia”. Eztán a császár Rómában élt (998–1002) és ezt akarta egy új római birodalom fővárosává tenni. Ez az elhatározás maga is olyan hatalmi igényeket fejezett ki, amelyek a bizánci császári intézmény tartalmának feleltek meg. Már Gerbert műve olyan gondolatokat fejtet, amiből a császári program serkentőjé lehet kiolvasni: „nehogy a szent palotát zsisbadni vélje Itália, és nehogy Görögország egyedül dicsekedjék a császári filozófiában és római hatalomban”. Gerbert, aki leveleiben tanúságát adta annak, hogy tisztában van a félsziget elkülönült etnikumával (lakosai az ő szemében Itáli), most igényét a bizánci birodalommal való versengéshez és Itália vélekedéséhez méri. Gerbert 998-ban Ravenna érseke lett, így Itália másik kiemelkedő egyháza is császári befolyás alatt állott. A császár viszont támogatta a püspöki egyházakat és az apátságokat világi kézre jutott birtokaik visszaszerzésében. 998 szeptemberében a páviai zsinaton, Gerbert és más főpapok általános panaszra alapján Ottó az itáliai egyházak földje nagy részének bérletbe adását császári törvénnyel a bérbe adó püspök, apát halálával semmisnek minősítette. Abban a reményben, hogy az olasz egyházak melléállnak, elejtette a kisebb világi lovagok sokaságát.

Különösen kibontakozott a császár hatalmi igénye és az egyházi hatalomhoz való viszonya II. Szilveszter pápa (999–1003) idején. Személyében az első francia lépett a pápai trónra, császári akaratból, a császárnak lekötelezve. De viszonyukat az is meghatározta, hogy ez a pápa Gerbert d'Aurillac volt, a császár tanítómestere. Ez a viszony teszi lehetővé a pápa és császár egyedülállóan őszinte együttműködését. Ezért nem kellett tudati vagy politikai pálforduláson átesnie az immár II. Szilveszter pápának, hogy Adalbero laoni püspököt természetességgel értesítse arról, megérkezett a francia király és az ő püspökeinek levele a főpapot bűnei miatt nyilvánosan vádolva, pápai és császári kezekbe (Epistola regis Rotberti et suorum pontificum apostolicis et imperialibus oblata est manibus). A francia eredetű pápa ebben a tisztán egyházi ügyben aligha érezhette francia szuverenitás sérelmét. S félreérthetetlenül a császári Rómáról van szó, amikor 1001-ben Ottó a pápának ajándékozza a vitás nyolc Adria-parti grófságot. Egyben védelmezi a császári álláspontot és hangoztatja, hogy Rómát a világ fejének tartja. A létrejött berendezkedés nem felelt meg teljesen a bizáncinak. A császár ellátott bizonyos egyházi funkcióit (caesaropapizmus), ezt jelzi az apostolok szolgájának nagyon is büszke címe, amivel magát szinte isteni helytartónak deklarálta. III. Ottó magát római, szász és itáliai uralkodónak, a római földkerekség felső császárnak deklarálta. A pápa és császár, Ottó elképzelései szerint, együttesen irányították a római és keresztény császárságot. Egy itáliai világi jellegű viszályban, Arduin ivreai örgróf elleni perben, együttesen járt el a pápa és a császár az olasz püspökökkel. A római Szent Péter-egyházban zsinatszerűen lefolytatott eljárásban az irat sorrendileg a pápa és a püspökök között helyezi el a császárt. A pápának nagy szerep jutott a birodalmon kívüli politika vitelében (Magyar- és Lengyelország). Ez ugyanis a keresztény közösség tágabb kereteiben történt, mint a birodalom. Biztosan állíthatjuk, hogy minden együttműködés ellenére sem jelentette Szilveszter pápa politikája azt, hogy alárendelte volna a birodalmon kívüli nyugati és keleti országokat a német állam fejének, főleg mint németnek. Képes volt ugyanis a császár funkcióit különféle szinteken és területeken szétválasztani. III. Ottót arra figyelmezteti, hogy abban keresse dicsőségét, mennyire vállal súlyos veszélyeket a hazáért (patria), a vallásért, övéinek üdvéért és a közösség jólétéért (rei publicae salute). A francia ember jól el tudta különíteni a császár hazáját és a keresztény közösséget. Nagyon következetes Gerbert-Szilveszter abban, hogy a császárt nem tekinti funkciójában németnek. A „Libellus de rationali et ratione uti”-ban Itáliát, Germániát, de Galliát s Szkitiát is számon

tartja – bizonyára a birodalmon túl, a kialakítandó keresztény közösségben gondolkozott. Galliát és Szkítiát annál kevésbé akarta a német birodalomba kebelezní, mert Ottót ekkor is a rómaiak császárnak, görög vérből származónak, a görögöket a birodalomra nézve felülmúlónak, a rómaiaknak örökletes jogon parancsolónak írja le. A császárnak, mint a kereszténység védelmezőjének ebben természetesen szerep jutott.

Szilveszter és Ottó viszonyában az együttműködés és az egyensúly annyira megvolt, hogy nem lehet szó a császári akarat egyszerű pápai kivitelezéséről. István (uralkodott 997–1038) magyar királynak minden bizonnyal Szilveszter küldte a koronát (a későbbi korona keresztpántjai idézik fel emlékét). Lehet, hogy maga a korona ténylegesen a pápa ajándéka volt. Mindenesetre hihető, hogy olaszországi munka. A császárnak hozzájáruló és buzdító szerepe volt az aktusban. A királylándzsa is Rómából érkezett Magyarországra. A császár és a pápa összefonódó politikája folytán nyilvánvaló, hogy a pápai koronaküldés nem jelenthette a császári hatalom igényeinek kikerülését. De a pápa cselekvése a császári hatalmi szó közvetlen jelentkezését mégiscsak kiküszöbölte. Az új magyar és lengyel király III. Ottó szemével kooperátorok, de a birodalom keretén kívül uralkodó, a francia királlyal egy szinten álló királyok voltak. Nem véletlen, hogy a feltételezhető császári szerep egyházi jellegű aktusokban mutatkozik meg. Annál inkább támogathatta ezt a politikát a pápaság. A pápa egy tisztán egyházi jellegű francia ügyben Róbert király és püspökei panaszát, mint Laonba írta, apostoli és császári kezekbe adta. Az együttes eljárás ebben is megvolt. De ez semmiképpen sem jelenthette a francia királyság lefokozását Gerbert részéről, aki nagyon is hozzájárult ahhoz, hogy Franciaországban a Karolingok koronája a Capetekre szálljon. Végső soron a saját belső fejlődésük sodrában kialakult közép-európai államok uralkodó csoportjainak is kedvezett ez a pápai-császári politika: fejedelmek elismerése, a feudális viszonyokat egyengető egyház kiépítése megszilárdította az új társadalom kereteit. Ez nem jelentett részükről szakítást a bizánci állammal és egyházzal fennálló kapcsolatokban. István egyházalapítási programja volt két érsekség (Esztergom és Kalocsa), nyolc püspökség (Győr, Veszprém, Pécs, Marosvár, Eger, Vác, Bihar, Erdély) alapítása, a terv két hullámban előre is haladt, ám székhelyeik megállapodása és katedrálisaik kiépülése nem teljesen zárult le az államalapító alatt.

A Német-római Császárság további koncepciói és a magyar fejlődés

III. Ottó halála után három héttel Arduin ivreai örgrófot Paviában Itália királyává koronázták (harcolt 1004 és 1013–1014). Császára halálát Szilveszter pápáé néhány hónappal később követte, Róma ellenfelük, Giovanni Crescentius patrícius kezébe jutott, aki 1012-ig a maga pápáit helyezte be.

II. (Szent) Henrik császár (1002–1024), a szász dinasztia utolsó uralkodója III. Ottónak nem közeli, de férfiaçon való rokonaként nyerte a birodalmat, mivel Ottó karintiai herceg, a legközelebbi, de nőági rokon lemondott igényéről. Így nyerte a német királyságot IV. Henrik bajor herceg és 1002. június elején Willigis érsek meg is koronázta Mainzban. Henrik reális módon letett a nagy álmokról és szűkebb birodalmát akarta rendbe szedni. Így jelent meg oklevéladásában a frank királyság helyreállítása (Renovatio regni Francorum). Az 1013–1014. során Odilo clunyi apáttól fogalmazott, akklamációt tartalmazó levél már minden irányban kíván hűbéreseket és legyőzötteket: a szlávok említését „a magyarok csikorgassák fogaikat” kitétel követi, de görögök, szaracénok, afrikaiak, segítséget kérő spanyolok, Burgundia, sőt Aquitánia, majd Gallia és Itália kerül sorra. Igaz, hogy az utóbbiak belefértek a frank helyreállítás fogalmába. III. Nagy Sancho (1000–1035) navarrai király éppen úgy, mint II. Henrik császár és István, a magyarok királya – Odilo életrője szerint – egyaránt ajándékokkal kedveskedtek a clunyi apátnak és imaszöveget kötöttek, leveleztek vele. II. Henriket az is körültekintő uralkodónak mutatja, hogy VIII. Benedek pápát, aki római arisztokrata családból való volt, 1014-ben visszasegítette római székére.

A római jellegű császárság súlyos belső ellentmondásai sorra bukkantak fel II. Henrik német király és római császár alatt. Neki már arra kellett törekednie, hogy a birodalmában növekvő hatalmat mutató világi fejedelmekkel szemben a püspökök egész karát erősítse és támaszkodhassék rájuk. A feudális rend megerősítése így nála fokozottan egybeesik az egyház erősítésével és a vallásosság elmélyítésével. Támogatja a keleti térítéseket (Querfurti Brunót, egykor a Szent Bonifác- és Elek-kolostor tagját, aki életrője is volt Adalbertnek, térítő püspökké szentelik Rómában, s az 1003–1004. években a Tisza-vidéki, ún. fekete

magyarokat téríti, de csalódottan kell visszatérnie Itáliába; az 1007–1008 években már elkésett Bruno, mert István addigra alávetette és megtérítette a fekete magyarokat).

István Magyarországnak jól jött a rokoni kapcsolat (996), illetve annak politikai felértékelődése. Civakodó Henrik bajor herceg II. Ottó alatt elvesztette területi uralmát és III. Ottó azt megcsappant tartományban állította helyre. Attól kezdve a császár hű és hasznos alattvalójának bizonyult és erre intette azonos nevű fiát, akiből társherceg, biztos bajor utód (996), később császár lett. István kiszemelt felesége, Gizella tehát már egy lojális herceg leánya, uralkodóvá vált herceg nővére volt, anyjuk burgundi hercegnő. A leány először apácának nevelték. Utóbb így lett István császári sógor, ami oldotta a német–magyar feszültséget. Így érthető meg, hogy amikor 1007-ben a frankfurti zsinaton létrehozták a bambergi püspökséget, s az iratot keresztjelekkel saját kezűleg megerősítették külföldi püspökök, előre odaírt neveik közt van Lyon, Tarantaise és a magyarok érseke (Ungarorum episcopus interfui et subscripsi), Basel és Lausanne püspöke. Ez nem az ő német egyháztól függésüket jelentette, hanem a császárral atyafiságban álló területek főpapjai érintkezését. A kapcsolat fennmaradt, s amikor 1012-ben felszentelték a bambergi egyház egy oltárát, ismét ott volt a magyarok érseke (Ungarorum episcopus). Ez közvetve jelzi, hogy Magyarországot egyháztartományként tekintették. Ez a bölcs politika II. Henrik alatt fenn is maradt, temetésére írt költemény is utalt a békés politikai eszközökre Németországtól keletre, sőt, az államot nem alkotott pogány törzsek meg a megtért államok iránti differenciált bánásmódrá. De a szellemi kifejlesztés, az áttörés a chartres-i székesegyházi iskolára várt. Már Chartresi Fulbert – Gerbert reimsi tanítványa – a korai racionalizmus, egyben a moralizáló gondolkodás képviselője volt. Ezért a magyar művelődésben is a legjobb forrásból történt a merítés, ha nem is olyan mélyen még, amikor Pécs első püspöke Bonipert (1009–1036) papját, Hilduint elküldte Fulberthez, hogy szerezzen tőle egy példányt Priscianus latin grammatikájából, s ez a mozzanat Fulbert püspök válaszlevelét is kiváltotta. Ezzel Szent István uralma első felében a francia művelődési körhöz fordult Magyarország.

Az eredmények megvédése és mérlege

II. Száli Konrád (császár 1024–1039) magyarországi kudarcát, a nem teljesen elért lengyelországi célokat, az itáliai nehézségeket alig ellensúlyozta az egykori frank tartomány-együttes megkaparintása.

Magyarország első királya nagy birodalmakat ért meg és élt túl. Ha élete alkonyán visszapillantott uralmára, Szent István boldogabb óráiban pozitív mérleget vonhatott. Hosszu ideig szolgálhatta magas tisztségben országát és egyházát, míg számos más állam élén sűrűbben változtak az államfők (pl. Horvátországban négy király volt azalatt). A trónörökösviszály sem volt egyedüli Magyarországon, s úgy vélhette, megoldotta utódlását. Két irányban (Német-római Császárság, Bizánci Császárság) is megőrizte állama függetlenségét, hol diplomácia, hol fegyveres harc által. Pedig uralma idején számos ország vesztette el függetlenségét (angolszász Anglia, Norvégia, önálló Itália és Burgundia), vagy a királyság rangját (Lengyelország), vagy arra való esélyét (Csehország). De nagy birodalmak is felbomlottak 1030–1035 táján (navarrai, dán, lengyel). Nagy eredménye volt, hogy egyenrangú egyháztartományt szervezett, s létrehozta annak tartós püspökmegyei hálózatát, míg a hasonló szinten elért Lengyelország a hálózatban elmaradt, visszaesett, s ott a pogányság már ekkor felütötte fejét. A lengyel érsekség Gniezno-ban működött, neki alárendelt, szláv tartományokbeli püspökségekkel. Ennyiben egymás mellé állítható az esztergomi és a gnieznoi érsekség alapítása. Szent István és Vitéz Boleszláv célja párhuzamos volt. A lengyel egyházszervezet azonban megbomlott az egyházszervező halála után, míg István művet a pogánylázadás sem kezdhetette ki. Régebb kereszténységű országok (Dánia, Csehország) nem tudták kikerülni a német egyháztartományoktól való függést, az egy időben térített országokban (Svédország, balti tengerparti törzsek) nyíltan erős pogányság maradt.

II. Konrádot 1027-ben XIX. János pápa koronázta meg, aki bátyja, VIII. Benedek utóda volt (1024–1033). Politikai gesztusértéke volt annak, hogy Gizella királyné műhelye, amelynek 1031-i készítésű miseruhája a székesfehérvári egyház számára a magyar koronázási palást megszentelt anyagát nyújtotta, miseruhát készített XIX. János pápa számára is. Ez a válságok közepette is a Róma melletti állhatatosságot szimbolizálta. 1028 és 1030 közt Anasztáz esztergomi érsek meghívására Arnold bajor szerzetes hat hétig tartózkodott annak egyházában, ahol énekeket szerzett Szt. Emmeram regensburgi szent tiszteletére és azt

betanította a székesegyház szerzeteseinek s papjainak. Ez a királyné földjeihez, egyben a korábbi császár barátságos magatartásához való ragaszkodást – visszakívánást – jelképezte. Ennek felelt meg, hogy Gizella a férje halála utáni válságokban visszakényszerülve a hazájába nem a császári udvari tartózkodást választotta, hanem passauai apáca, majd kolostorfőnökszszony lett (Boldog Gizella).

Amit a politikai-hatalmi megrázkódtatások veszélyeztettek, azt ellensúlyozhatta a művelődés továbbplántálása. Szent Mór, a pannonhalmi bencésből lett pécsi püspök (1036-tól) legendaíróvá fejlődött az 1060-as évekre. A székesfehérvári bazilikához kötődő iskola tanárokat is képzett a második egyházmegye-alapítási hullám számára. Gellért, az előkelő velencei eredetű bencés az ottani Szent György kolostorból került egy adriai szigetre, ahonnan István megbízottja, Radla hívta Magyarországra. Udvari nevelő, bakonybéli remete, majd marosvári püspök (1030–1046). Székhelyén káptalani iskolát működtetett. A főpap Valter és Henrik magisztert állította a grammatica és musica oktatására. Akik az ars liberalist elsajátították, az első kanonokok lettek a hazaiak soraiból. Műve így élte túl a vértanú Gellértet.

Azok a gyorsabb társadalmi kibontakozások, amelyek korábbi előzményekre alapulhattak a korai feudális élejáró országaiban, korszerű törekvéseként mutatkoztak legalább a magyar király törvényeinek normatív megfogalmazásaiban, eszmei hagyatékként ismerték a közel kortársak, hogy a nevéhez kapcsolt királytükörben a szent király eszményei gyanánt örökítsék az utódokra.

HÍREK

Révfülöpi téli esték. Talán új hagyomány születésénél lehetnek jelen azok, akik részt vettek az újonnan induló Révfülöpi téli esték előadásain. Az 1991. február 25. és március 2. közötti rendezvénysorozat kezdeményezőit valószínűleg az évek óta (újabbán elmaradó) sikeres Káli napok, valamint a község uniformizáltságától szabadulni akaró, egyéni arculatának megteremtésére törekvő erők inspirálhatták. Az egy héten át tartó rendezvénysorozat programjában többek között a helyi önkormányzatokról, a balatoni idegenforgalomról, valláserkölcsi, etikai, esztétikai kérdésekről, borászati tudnivalókról hallott előadásokat az esténként megjelenő 80–110 fős helyi és környékbeli lakosság.

A rendezvénysorozat védnöke Révfülöp polgármestere volt. Az utolsó napon hangulatos körzeti borversenyre, este pedig önkormányzati bálra került sor.

A legelső napot helytörténeti előadás és kamarakiállítás megnyitása vezette be. Villa Piliptől Révfülöpig – Adalékok Révfülöp fejlődéstörténetéből címmel Rainer Pál, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum régész-történésze foglalta össze a tudnivalókat. A kora középkortól révátkelelőhelyéről ismert Fülöp első említése „Pilip” falu néven a tihanyi bencések birtokait összeíró 1211-es oklevélből származik. Az előadást követően került sor a Benke László által gyűjtött és kezelt Révfülöpi Helytörténeti Gyűjtemény anyagaiból válogatott kamarakiállítás megnyitására. Ennek létrehozásában Müller Márton, e sorok szerzője, a kivitelezésben Szabó Péter, Stumpf Károly vettek részt. Mivel az egy héti látogatható kiállítás, s az előadások helyszíne az általános iskola volt, a községi és a környékbeli gyermekek minden kényszer nélkül ismerhették meg szűkebb környezetük érdekes emlékeit. (P. Miklós Tamás)

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

Széchenyi István Hont megyei kapcsolatai – A bukovinai székelyek levele Széchenyihez – Ötven esztendeje tértek haza a bukovinai székelyek – Kalotaszeg népoktatása a XIX. sz. második felében – Beszélgetés Ujzsászy Kálmán sárospataki és Gaál Károly bécsi professzorról – Emlékezés az 1956. október 25-i, Parlament előtti vérengzésre – Így utazott József nádor – Sóvidéki állaturusok – Honismereti mozgalom a romániai magyarság körében – Ismét zászlót bontott az EMKE – Erdély múltja és jövője – Kárpátalja Anonimusa.